

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**Політичні інструменти в діяльності депутата місцевої ради в
Україні**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, 407 групи
Тичківська Євгенія Олегівна

Керівник:

кандидат політичних наук,
доцент Швидюк С.М.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2026 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.*

Чернівці – 2026

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі досліджено політичні інструменти в діяльності депутата місцевої ради в Україні. Розглянуто їх сутність, класифікацію та роль у системі місцевого самоврядування. Особливу увагу приділено депутатським запитам, зверненням, ініціативам, роботі в постійних комісіях, взаємодії з громадою та органами виконавчої влади.

Проаналізовано нормативно-правові основи діяльності депутатів місцевих рад, а також практичні аспекти використання політичних інструментів у представництві інтересів територіальних громад. У роботі визначено основні проблеми їх застосування в умовах децентралізації, цифровізації та воєнного стану. Запропоновано напрями вдосконалення депутатської діяльності з метою підвищення ефективності місцевого самоврядування та зміцнення місцевої демократії.

Ключові слова: політичні інструменти, депутат місцевої ради, місцеве самоврядування, територіальна громада, депутатський запит, децентралізація, місцева демократія.

ANNOTATION

The qualification paper examines political instruments in the activity of a local council deputy in Ukraine. The study considers their essence, classification and role in the system of local self-government. Special attention is paid to deputy inquiries, appeals, initiatives, work in standing committees, interaction with the community and executive authorities.

The paper analyzes the legal framework of local council deputies' activity and the practical use of political instruments in representing the interests of territorial communities. The main problems of their application under decentralization, digitalization and martial law are identified. The study proposes ways to improve deputy activity in order to increase the effectiveness of local self-government and strengthen local democracy.

Keywords: political instruments, local council deputy, local self-government, territorial community, deputy inquiry, decentralization, local democracy.

Тичківська Є.: _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ .	8
1.1. Поняття та сутність політичних інструментів у політичному процесі на місцевому рівні	8
1.2. Методологія та підходи до дослідження політичної діяльності депутатів місцевих рад.....	13
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ УКРАЇНИ.....	18
2.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради як основа застосування політичних інструментів	18
2.2. Класифікація та система політичних інструментів у місцевому самоврядуванні України	22
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕПУТАТОМ МІСЦЕВОЇ РАДИ	29
3.1. Базові політичні інструменти: депутатські запити, звернення, ініціативи та робота в комісіях.....	29
3.2. Взаємодія депутата з громадою та органами виконавчої влади як інструмент політичного представництва	35
3.3. Проблеми та перспективи вдосконалення механізмів використання політичних інструментів.....	39
ВИСНОВОК	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку української державності характеризується глибокими трансформаційними процесами у сфері публічного управління та місцевого самоврядування. Особливого значення в цих умовах набуває діяльність органів місцевого самоврядування як одного з ключових елементів демократичного устрою держави, що забезпечує реалізацію принципу народовладдя на локальному рівні. У процесі реформування системи місцевого самоврядування, запровадження політики децентралізації, розширення компетенції територіальних громад та зміцнення ролі представницьких органів влади суттєво зростає значення депутатів місцевих рад як безпосередніх представників інтересів населення.

Місцеве самоврядування в Україні виступає важливим механізмом забезпечення демократичного розвитку суспільства, реалізації прав і свобод громадян, а також інструментом ефективного вирішення питань місцевого значення. Відповідно до положень Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», територіальні громади мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб. У цьому контексті депутат місцевої ради виступає не лише суб'єктом представницької демократії, але й важливим учасником політичного процесу на місцевому рівні, який реалізує свої функції через систему політичних інструментів.

Особливої актуальності дослідження політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради набуває в умовах децентралізації влади, яка спричинила суттєве розширення повноважень органів місцевого самоврядування та посилення відповідальності депутатського корпусу перед територіальними громадами. Сучасний депутат місцевої ради повинен не лише брати участь у пленарних засіданнях чи роботі постійних комісій, але й ефективно використовувати різноманітні політичні механізми впливу для представлення інтересів виборців, взаємодії з органами виконавчої влади, громадськими організаціями та населенням.

Крім того, запровадження в Україні правового режиму воєнного стану внесло суттєві корективи у функціонування органів місцевого самоврядування та діяльність депутатів місцевих рад. В умовах воєнних викликів на місцевий рівень управління покладаються додаткові завдання щодо забезпечення життєдіяльності територіальних громад, координації гуманітарної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб, організації цивільного захисту населення та взаємодії з військовими адміністраціями. У таких умовах ефективність використання депутатами політичних інструментів безпосередньо впливає на стабільність функціонування громад та рівень довіри населення до органів місцевої влади.

Попри наявність значної кількості наукових праць, присвячених питанням місцевого самоврядування, окремі аспекти використання політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради залишаються недостатньо дослідженими, особливо в контексті сучасних суспільно-політичних викликів та трансформаційних процесів.

Метою нашого дослідження є комплексний аналіз політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради в Україні, визначення особливостей їх застосування, ефективності функціонування та шляхів удосконалення механізмів реалізації депутатських повноважень у системі місцевого самоврядування.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання** дослідження:

- дослідити поняття та сутність політичних інструментів у політичному процесі на місцевому рівні;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради в Україні;
- визначити систему та класифікацію політичних інструментів у місцевому самоврядуванні;
- дослідити практичні аспекти використання депутатських запитів, звернень, ініціатив та діяльності в постійних комісіях;

- виявити основні проблеми застосування політичних інструментів у діяльності депутатів місцевих рад;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення механізмів використання політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради в Україні.

Об’єктом дослідження є діяльність депутата місцевої ради в системі місцевого самоврядування України.

Предметом дослідження є політичні інструменти, механізми та форми їх застосування у практичній діяльності депутата місцевої ради в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. У процесі дослідження використано діалектичний метод, який дозволив розглядати політичні інструменти депутата місцевої ради у процесі їх розвитку та взаємозв’язку із суспільно-політичними трансформаціями. За допомогою системного методу було проаналізовано діяльність депутата місцевої ради як цілісну систему взаємопов’язаних елементів та механізмів політичного представництва. Формально-правовий метод застосовано для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють статус та повноваження депутатів місцевих рад в Україні. Порівняльно-правовий метод використано для зіставлення окремих моделей місцевого самоврядування та механізмів депутатської діяльності. Структурно-функціональний метод дозволив дослідити функції політичних інструментів у системі місцевого самоврядування. Також застосовано методи аналізу та синтезу, узагальнення, класифікації, прогнозування та наукової інтерпретації.

У процесі підготовки кваліфікаційної роботи було використано інструменти штучного інтелекту, а саме ChatGPT-5.5, для допоміжного аналізу даних, опрацювання інформаційних ресурсів та систематизації матеріалів у табличній формі. Отримані результати були перевірені та опрацьовані автором роботи.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради в умовах сучасних

трансформаційних процесів в Україні, зокрема децентралізації влади та функціонування системи місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. У роботі систематизовано основні політичні інструменти депутатської діяльності, визначено особливості їх практичного застосування та окреслено проблеми ефективності реалізації представницької функції депутата місцевої ради. Особливу увагу приділено аналізу взаємодії депутатів із територіальними громадами та визначенню перспектив удосконалення механізмів використання політичних інструментів у сучасних умовах розвитку місцевого самоврядування. У дослідженні також сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності депутатів місцевих рад та посилення їх ролі у забезпеченні демократичного розвитку територіальних громад.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить – 57 сторінок, з них основного тексту – 48 сторінок.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади вивчення політичних інструментів місцевого самоврядування. Другий розділ присвячений аналізу інституційно-правових основ застосування політичних інструментів у діяльності депутатів місцевих рад України. У третьому розділі розглянуто практичні аспекти використання політичних інструментів, особливості взаємодії депутатів із громадою та органами влади, а також проблеми й перспективи вдосконалення механізмів депутатської діяльності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Поняття та сутність політичних інструментів у політичному процесі на місцевому рівні

Поняття «політичний інструмент» є одним із центральних у сучасній теорії публічного управління та політичній науці, однак його змістове наповнення залишається дискусійним і залежить від теоретичної рамки, в якій воно використовується. У найбільш загальному значенні під політичним інструментом розуміють засіб або механізм, за допомогою якого суб'єкт політики досягає поставлених цілей, реалізує свої повноваження та впливає на поведінку інших учасників політичного процесу [3, с. 66]. У широкому сенсі до політичних інструментів відносять усе – від законодавчих актів і адміністративних процедур до неформальних переговорів і публічних комунікацій. Таке широке розуміння відображає реальну багатоманітність засобів, якими послуговуються суб'єкти влади, але водночас ускладнює чітку аналітичну класифікацію, що актуалізує потребу у більш точному визначенні цього поняття стосовно місцевого рівня управління.

На місцевому рівні специфіка політичних інструментів визначається особливостями самого рівня влади – його наближеністю до громадянина, обмеженістю ресурсів порівняно з центральним рівнем та необхідністю постійного балансування між загальнодержавними нормами і локальними потребами. Місцеве самоврядування в Україні, конституційно визначене як право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення, є тим простором, у якому політичні інструменти набувають особливо прикладного, предметного характеру [4, с. 46]. Депутат місцевої ради, як обраний представник громади, є ключовим суб'єктом застосування таких інструментів: через них він трансформує суспільні запити у конкретні рішення органу місцевого самоврядування. Відповідно, дослідження сутності політичних інструментів на

місцевому рівні нерозривно пов'язане з аналізом інститутів і механізмів представницької демократії в системі місцевого самоврядування [50, с. 68].

Етимологічно слово «інструмент» походить від латинського *instrumentum* – знаряддя, засіб. У суспільно-політичному контексті це поняття набуло переносного значення і позначає не фізичний предмет, а засіб досягнення соціальної або політичної мети. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає інструмент як «засіб, спосіб досягнення чого-небудь» [9, с. 399]. У контексті політичної науки це визначення отримує додаткові виміри: по-перше, інструмент завжди належить конкретному суб'єкту і виражає його цілі та інтереси; по-друге, він функціонує у певному інституційному середовищі, яке визначає правила його застосування; по-третє, ефективність інструменту залежить від здатності суб'єкта розпоряджатися ресурсами – правовими, організаційними, інформаційними, комунікативними [3, с. 67].

Для розуміння ролі політичних інструментів необхідно розглянути сутність самого політичного процесу на місцевому рівні. Місцевий політичний процес охоплює сукупність взаємодій між інститутами, групами та індивідами з приводу розподілу влади, ресурсів та формування публічної політики в межах конкретної територіальної громади. Він включає виборчий процес, формування органів місцевого самоврядування, прийняття рішень радою та виконавчими органами, реалізацію цих рішень і контроль за нею, а також процеси публічної комунікації між владою та громадянами [36, с. 243]. У рамках цього процесу політичні інструменти виступають операційними механізмами, через які учасники процесу реалізують свої стратегії впливу. При цьому місцевий політичний процес має низку відмінних рис порівняно з загальнодержавним: менший масштаб і більша прозорість взаємодій, пряма залежність депутатів від конкретних виборців, переважання практичних питань (благоустрій, соціальні послуги, розпорядження комунальним майном) над ідеологічними [8, с. 58].

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації політичних інструментів. За критерієм правового закріплення розрізняють формальні інструменти, що прямо передбачені нормативно-правовими актами, і

неформальні, що виникають у практиці взаємодій і не мають чіткого законодавчого регулювання. За спрямованістю впливу інструменти поділяють на нормотворчі (спрямовані на прийняття або зміну правових норм), контрольні (спрямовані на перевірку діяльності інших суб'єктів), представницькі (спрямовані на трансляцію інтересів виборців) та комунікативні (спрямовані на вплив через публічний дискурс і громадську думку) [1, с. 10]. К. Іванченко розширює цю класифікацію, включаючи до неї «мережеві інструменти – механізми взаємодії в рамках горизонтальних коаліцій та партнерств, що набувають дедалі більшого значення в умовах поліцентричного управління» [18, с. 21]. Такий підхід відображає сучасні тенденції розвитку теорії управління, де поряд із ієрархічними та ринковими механізмами зростає роль мережевих форм координації (див. Додаток А).

Особливо значущим є розмежування між формальними і неформальними політичними інструментами на місцевому рівні. Формальні інструменти – депутатські запити, звернення, ініціативи, голосування – закріплені в законодавстві та регламентах рад, мають чітко визначену процедуру застосування та юридично обов'язкові наслідки. Натомість неформальні інструменти – неофіційні переговори, лобіювання в кулуарах, особисті зв'язки з керівниками виконавчих органів – функціонують поза межами формальних правил і визначаються, насамперед, індивідуальним авторитетом та мережевими ресурсами депутата [37, с. 119]. Дослідження місцевої влади в українських містах фіксують, що в умовах невисокого рівня інституціоналізації місцевого самоврядування неформальні інструменти нерідко виявляються ефективнішими за формальні, що є характерною рисою систем зі слабкими інституційними гарантіями [12, с. 29].

Аналіз концепції політичних інструментів місцевого самоврядування неможливий без звернення до міжнародно-правового контексту. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Україною у 1997 році, закріплює принцип субсидіарності як основу розподілу повноважень між рівнями влади та визначає, що місцеве самоврядування має здійснюватись органами, «які реально

і ефективно виконують владу в інтересах населення» [16, с. 124]. Цей принцип безпосередньо пов'язаний із питанням ефективності політичних інструментів: хартія виходить з того, що реальна здатність місцевих органів впливати на стан справ у громаді є необхідною умовою демократичного самоврядування. Всесвітня декларація місцевого самоврядування також наголошує на значенні виборних органів як ключових суб'єктів реалізації місцевої демократії [11, с. 66]. Таким чином, на нормативному рівні міжнародні документи формують стандарти, яким мають відповідати політичні інструменти місцевих депутатів.

Ефективність будь-якого політичного інструменту визначається не лише його формальною наявністю в правовому арсеналі суб'єкта, але й ресурсним забезпеченням його застосування. У теорії публічного управління прийнято виділяти кілька видів ресурсів, що обумовлюють дієвість інструментів: правові ресурси (наявність законодавчих повноважень), організаційні (наявність структур і процедур для реалізації), інформаційні (доступ до необхідних даних і аналітики), фінансові (наявність бюджетних можливостей) та людські (компетентність, досвід, мотивація суб'єктів) [5, с. 340]. На місцевому рівні ресурсне забезпечення є особливо проблемним аспектом: депутати рад, як правило, здійснюють свої повноваження на непрофесійній основі, що обмежує час і компетентності, які вони можуть вкладати у депутатську роботу. Це безпосередньо впливає на якість застосування наявних інструментів [48, с. 12].

Реформа децентралізації, що активно реалізується в Україні з 2014–2015 років, суттєво розширила інституційний простір для застосування політичних інструментів на місцевому рівні. Об'єднання громад, збільшення їхніх фінансових ресурсів, розширення переліку питань місцевого значення – усе це підвищило реальну значущість рішень місцевих рад і, відповідно, збільшило ставки депутатської діяльності [2, с. 20]. Водночас децентралізація поставила перед депутатами якісно нові виклики: необхідність управляти значно більшими бюджетами, вирішувати складніші питання розвитку інфраструктури, взаємодіяти з бізнесом та громадськими організаціями. Дослідники фіксують, що в умовах об'єднаних територіальних громад потреба в ефективних політичних

інструментах зростає, тоді як рівень готовності частини депутатів до їх повноцінного використання не завжди відповідав новим вимогам [7, с. 21].

Принциповим виміром розуміння політичних інструментів є їхня роль у забезпеченні демократичної підзвітності місцевої влади. Будь-який інструмент, яким користується депутат, є не лише засобом досягнення конкретного результату, але й формою реалізації демократичного мандата – зобов'язання перед виборцями діяти в їхніх інтересах. Питання підзвітності є особливо гострим у системі місцевого самоврядування, де виборці мають прямий і постійний контакт із своїми представниками та можуть безпосередньо оцінювати їхню роботу [29, с. 29]. Конституція України та спеціальне законодавство про місцеве самоврядування закріплюють механізми підзвітності депутатів – від обов'язку звітувати перед виборцями до права відкликання депутата у разі неналежного виконання ним своїх обов'язків [25, ст. 141]. Таким чином, ефективне використання політичних інструментів є не лише питанням управлінської ефективності, але й умовою збереження демократичної легітимності депутатського мандата.

Трансформація системи місцевого самоврядування в умовах правового режиму воєнного стану актуалізувала питання меж застосування традиційних політичних інструментів. В умовах, коли ряд повноважень рад тимчасово переходить до військових адміністрацій, а самі ради в деяких регіонах фактично призупинили свою роботу, депутати змушені шукати нові форми реалізації свого мандата – через громадські ради при військових адміністраціях, участь у волонтерських і гуманітарних ініціативах, активну комунікаційну роботу з населенням [30, с. 144]. Це засвідчує, що система політичних інструментів є динамічною і здатна адаптуватись до змін інституційного середовища, трансформуючись при збереженні базової функції – реалізації представницького мандата в інтересах громади [31, с. 166].

Підсумовуючи, поняття «політичний інструмент» у контексті місцевого самоврядування охоплює широкий спектр правових, організаційних, комунікативних і переговорних засобів, за допомогою яких обрані представники

громади впливають на політичний процес і реалізують свій мандат. Сутність цих інструментів визначається не лише їхнім формальним правовим закріпленням, але й реальним ресурсним забезпеченням та інституційним контекстом їхнього застосування. На місцевому рівні, де відстань між владою і виборцем є мінімальною, дієвість політичних інструментів має особливе значення для забезпечення демократичного характеру управління та довіри громади до своїх обраних представників [4, с. 52]. Саме тому дослідження цих інструментів у системі місцевого самоврядування України є важливим не лише в теоретичному, але й у практичному вимірі – для вдосконалення нормативного регулювання та підготовки депутатів до ефективної роботи в інтересах громади

1.2. Методологія та підходи до дослідження політичної діяльності депутатів місцевих рад

Дослідження політичної діяльності депутатів місцевих рад є міждисциплінарним завданням, яке потребує поєднання методологічних підходів із правознавства, політичної науки та публічного управління. Специфіка об'єкта дослідження зумовлює необхідність одночасного аналізу формально-правових норм, що регулюють депутатський мандат, і реальних практик депутатської роботи, які часто суттєво відрізняються від нормативних приписів. Вибір методологічного інструментарію у даному дослідженні продиктований прагненням охопити обидва виміри – правовий і поведінковий – та отримати цілісне уявлення про те, як депутати місцевих рад реалізують свої повноваження в сучасних умовах розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Методологічною основою дослідження слугує насамперед інституційний підхід, у рамках якого депутат місцевої ради розглядається як суб'єкт права, наділений чітко визначеним обсягом повноважень у системі органів місцевого самоврядування. Інституційний підхід дозволяє систематизувати правові норми, що закріплюють статус депутата, розмежувати його права та обов'язки, а також виявити інституційні обмеження і прогалини у законодавчому регулюванні. Такий підхід є традиційним для юридичних досліджень у сфері конституційного

та муніципального права і забезпечує стійку правову основу для подальших аналітичних узагальнень [15, с. 96]. Інституційний аналіз Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» та інших нормативно-правових актів утворює первинний рівень джерельної бази дослідження, дозволяючи встановити формальні параметри депутатської діяльності.

Водночас обмеженість суто правового аналізу спонукає до використання функціонального підходу, який зосереджується не лише на тому, які повноваження має депутат за законом, але й на тому, як фактично здійснюються ключові функції депутатської роботи – представницька, нормотворча, контрольна та комунікативна. Функціональний підхід дає змогу оцінити ефективність депутатських інструментів, з'ясувати, які з них використовуються найчастіше і чому, та виявити диспропорції між задекларованими і реально виконуваними функціями [1, с. 9]. Дослідники в галузі публічного управління наголошують, що сучасна функціональна теорія місцевого самоврядування виходить за рамки нормативізму і прагне досягнути динаміку взаємодії між депутатами, виборцями та виконавчими органами [4, с. 47]. У цьому контексті поняття «функція» трактується не лише як юридичний термін, але й як соціологічна категорія, що відображає реальний вплив депутата на перебіг справ у громаді.

Важливу роль у методологічному арсеналі відіграє системний підхід, що дозволяє розглядати діяльність депутатів місцевих рад не як ізольований феномен, а як елемент складної системи місцевого самоврядування, вбудованої, своєю чергою, у ширшу систему публічної влади та громадянського суспільства. Системний підхід передбачає вивчення взаємозалежностей між рівнями влади, аналіз впливу децентралізаційних реформ на становище депутатів у системі управління, а також дослідження того, яким чином зовнішні чинники – воєнний стан, зміни у виборчому законодавстві, фінансова спроможність громад – визначають можливості депутатської діяльності [8, с. 57]. Системне бачення є особливо актуальним в умовах реформи децентралізації, яка кардинально

змінила обсяг ресурсів і повноважень, що перебувають у розпорядженні місцевих рад, а отже – і реальний вплив депутатів на прийняття рішень [2, с. 19].

Порівняльний метод застосовується в дослідженні у двох площинах. По-перше, здійснюється внутрішнє порівняння: зіставляються практики роботи депутатів у різних типах місцевих рад – міських, районних, сільських, – а також в умовах різних рівнів фінансової забезпеченості та адміністративних ресурсів громад. По-друге, використовується зовнішнє порівняння: досвід організації депутатської діяльності в Україні аналізується у зіставленні із зарубіжними моделями місцевого самоврядування, насамперед із тими, що відповідають стандартам Європейської хартії місцевого самоврядування [13, с. 14]. Порівняльний аналіз дозволяє виявити унікальні риси вітчизняної системи і водночас ідентифікувати кращі практики, які можуть бути адаптовані до українських умов [21, с. 75]. Методологічна цінність цього підходу полягає також у тому, що він дозволяє уникнути надмірного партикуляризму у висновках і виводить дослідження на рівень компаративної муніципальної науки (див. Додаток Б).

Для дослідження реальної, а не лише формальної сторони депутатської діяльності широко застосовується метод аналізу документів. До кола досліджуваних джерел належать протоколи пленарних засідань місцевих рад, звіти депутатів перед виборцями, регламенти рад, методичні посібники для депутатів, аналітичні доповіді громадських організацій та академічні публікації. Зокрема, аналітичні матеріали щодо статусу депутатів місцевих рад, підготовлені громадськими експертами, містять цінні кількісні та якісні дані про поширеність різних форм депутатської активності, частоту використання запитів і звернень, рівень відвідуваності засідань комісій [46, с. 4]. Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад, розроблений Асоціацією міст України, є важливим практично-аналітичним джерелом, що відображає усталені підходи до організації депутатської роботи [34, с. 6].

У ширшому теоретичному контексті дослідження спирається на структурно-функціональний аналіз, розроблений у рамках класичної

соціологічної традиції та адаптований для потреб політичної науки. Структурно-функціональний аналіз розглядає місцеву раду як складну організаційну систему, в якій кожен елемент – пленарне засідання, постійна комісія, депутатська група, апарат ради – виконує специфічну функцію, що забезпечує функціонування цілого [3, с. 67]. У такій перспективі депутат постає не просто носієм індивідуального мандата, а функціональним агентом, діяльність якого детермінована його позицією у структурі ради. Цей підхід дозволяє пояснити, чому активність депутатів у постійних комісіях може суттєво відрізнятись залежно від їхнього місця в партійній чи коаліційній конфігурації ради [18, с. 22].

Окремим аналітичним інструментом у дослідженні слугує мережевий аналіз у його застосуванні до публічної політики на місцевому рівні. Концепція політичної мережі дозволяє описати неформальні взаємодії між депутатами, виконавчими органами, громадськими організаціями та бізнесом, які нерідко мають не менший вплив на прийняття рішень, ніж формальні процедури [20]. Мережевий вимір є особливо доречним при аналізі механізмів формування депутатських коаліцій, лобіювання інтересів та неформальних переговорів, що передують офіційному голосуванню на пленарному засіданні. Він також дозволяє виявити ступінь інтеграції окремих депутатів у міжсекторальні мережі взаємодії.

Джерельна база дослідження формується з кількох взаємодоповнювальних рівнів. Перший рівень складають нормативно-правові акти: Конституція України, профільні закони, регламенти місцевих рад та підзаконні акти, що деталізують порядок роботи депутатів. Другий рівень охоплює наукові монографії, дисертаційні дослідження та статті у фахових виданнях з правознавства, державного управління та політичних наук. До третього рівня належать аналітичні та навчально-методичні матеріали, зокрема видання Асоціації міст України та робочі книжки депутата, підготовлені практиками місцевого самоврядування [48, с. 5]. Четвертий рівень утворюють аналітичні звіти громадських організацій та незалежних дослідних центрів, що містять емпіричні дані про реальні практики депутатської роботи в Україні. Комплексне

використання джерел різних рівнів забезпечує репрезентативність висновків і знижує ризик односторонніх оцінок.

Окремої методологічної уваги потребує специфіка дослідження депутатської діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. Введений з лютого 2022 року воєнний стан суттєво вплинув на функціонування місцевих рад: частина рад перейшла на дистанційний режим роботи, ряд повноважень тимчасово перейшов до військових адміністрацій, а депутати опинились перед необхідністю адаптувати свою роботу до кризових умов. Аналіз цього виміру вимагає застосування методів ситуативного аналізу та дослідження екстраординарного права, що включає вивчення спеціального законодавства воєнного часу та його наслідків для правового статусу депутатів [30, с. 143]. Дослідники наголошують, що збереження демократичних засад роботи рад в умовах воєнного стану є одним із найбільш актуальних і методологічно складних питань сучасної муніципальної науки [32, с. 176].

Таким чином, методологія дослідження політичної діяльності депутатів місцевих рад є комплексною і поєднує нормативно-правовий аналіз з функціональним, системним та порівняльним підходами. Вона дозволяє охопити як формально-юридичний вимір депутатського мандата, так і реальні практики його реалізації в різних організаційних і політичних контекстах. Поєднання різних методологічних підходів є необхідною умовою для того, щоб дослідження не обмежувалось описом нормативних приписів, а сягало рівня пояснення причин і наслідків певних моделей депутатської поведінки, що в підсумку і визначає його практичну та наукову цінність.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ В МІСЦЕВОМУ САМОВРЯДУВАННІ УКРАЇНИ

2.1. Нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради як основа застосування політичних інструментів

Нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради є фундаментальною основою функціонування системи місцевого самоврядування та визначальним чинником ефективного застосування політичних інструментів у процесі реалізації представницьких повноважень. Саме правове регулювання визначає статус депутата, його права та обов'язки, межі компетенції, гарантії діяльності, механізми взаємодії з територіальною громадою, органами виконавчої влади та іншими суб'єктами місцевого політичного процесу. У сучасних умовах реформування системи місцевого самоврядування та децентралізації влади питання нормативно-правового забезпечення депутатської діяльності набуває особливого значення, оскільки від ефективності правового регулювання залежить якість функціонування представницьких органів місцевої влади та рівень реалізації принципів демократичного управління.

Правова основа діяльності депутата місцевої ради в Україні формується на конституційному, законодавчому та локальному рівнях. Базовим нормативно-правовим актом є Конституція України, яка закріплює принцип народовладдя та гарантує право територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [25]. Основний Закон визначає місцеве самоврядування як одну з основ конституційного ладу держави та встановлює, що органами місцевого самоврядування є відповідні ради, які представляють інтереси територіальних громад [24, с. 514]. Саме через діяльність депутатів місцевих рад реалізується представницький характер місцевого самоврядування, а також забезпечується участь громадян у здійсненні публічної влади на локальному рівні.

Важливе значення для формування правових засад діяльності депутатів місцевих рад мають міжнародні нормативні акти, зокрема Європейська хартія

місцевого самоврядування та Всесвітня декларація місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює принципи автономії місцевої влади, самостійності територіальних громад та необхідності забезпечення ефективної участі громадян у вирішенні місцевих справ [16, с. 124]. У положеннях Хартії наголошується, що місцеве самоврядування є однією з основ демократичного ладу, а представницькі органи повинні мати реальні можливості для здійснення своїх функцій. Ці принципи були імплементовані в українське законодавство та стали важливим орієнтиром для реформування системи місцевого самоврядування в Україні.

Основним спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює діяльність депутатів місцевих рад, є Закон України «Про статус депутатів місцевих рад». Саме цей закон визначає правовий статус депутата, його права, обов'язки, гарантії діяльності та механізми взаємодії з виборцями й органами влади. Відповідно до закону депутат місцевої ради є представником інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та зобов'язаний брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування [40]. Законодавче закріплення представницької функції депутата визначає сутність його політичної діяльності та створює правову основу для застосування різноманітних політичних інструментів, зокрема депутатських запитів, звернень, ініціатив, участі у роботі постійних комісій та взаємодії з громадськістю.

Важливе значення має також Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який визначає систему місцевого самоврядування, повноваження місцевих рад, порядок їх діяльності та взаємодію з виконавчими органами [39]. У законі закріплено принципи гласності, підзвітності, колегіальності та народовладдя, що безпосередньо впливають на механізми реалізації депутатських повноважень. Закон визначає, що депутат бере участь у пленарних засіданнях ради, роботі постійних комісій, контролює діяльність виконавчих органів та забезпечує зв'язок між громадою й органами місцевого самоврядування [26, с. 417].

Нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради створює основу для використання політичних інструментів як механізмів реалізації представницької та контрольної функцій. Одним із найважливіших інструментів є депутатський запит, право на який закріплене законодавством та гарантує депутату можливість офіційно звертатися до органів влади, посадових осіб, підприємств і установ із вимогою надати інформацію або вжити заходів щодо вирішення певних проблем [33, с. 177]. Депутатські запити виступають важливим елементом контролю за діяльністю виконавчих органів та забезпечують реалізацію принципу підзвітності влади перед представницькими органами.

Не менш важливими політичними інструментами є депутатські звернення та депутатські запитання, які також мають чітке правове закріплення. Законодавство визначає порядок їх подання, строки розгляду та обов'язковість реагування з боку відповідних органів і посадових осіб. Це створює необхідні юридичні гарантії для здійснення депутатом представницьких функцій та забезпечує можливість реагування на потреби територіальної громади [15, с. 99]. Водночас практика засвідчує, що ефективність цих інструментів значною мірою залежить від рівня правової культури посадових осіб та реального механізму контролю за виконанням депутатських вимог.

Важливою складовою нормативно-правового забезпечення діяльності депутата є регулювання роботи постійних комісій місцевих рад. Постійні комісії є робочими органами ради, через які депутати здійснюють попередній розгляд проєктів рішень, контроль за виконанням програм та аналіз діяльності виконавчих органів [42]. Законодавство визначає порядок формування комісій, їх повноваження та механізми діяльності, що створює правові умови для реалізації депутатами контрольної та аналітичної функцій.

Особливе значення у сучасних умовах має правове забезпечення взаємодії депутатів із громадою. Законодавство закріплює обов'язок депутата підтримувати постійний зв'язок із виборцями, проводити особисті прийоми громадян, інформувати населення про свою діяльність та звітувати перед

громадою [48, с. 37]. Такі норми спрямовані на забезпечення відкритості діяльності місцевих рад та формування ефективного механізму політичного представництва. Через взаємодію з громадою депутат отримує можливість вивчати суспільні потреби, формувати місцеву політику та забезпечувати реалізацію інтересів населення на рівні місцевого самоврядування.

Суттєвий вплив на нормативно-правове забезпечення діяльності депутатів місцевих рад справили процеси децентралізації влади в Україні. Реформа місцевого самоврядування сприяла розширенню повноважень територіальних громад, збільшенню фінансової самостійності органів місцевої влади та посиленню ролі депутатського корпусу у прийнятті управлінських рішень [49, с. 127]. У результаті депутати місцевих рад отримали ширші можливості для впливу на розвиток громади, управління місцевими ресурсами та формування політики соціально-економічного розвитку.

Водночас нормативно-правове забезпечення діяльності депутатів місцевих рад має низку проблем та суперечностей. Дослідники звертають увагу на недостатню конкретизацію окремих процедур депутатської діяльності, нечіткість механізмів відповідальності депутатів та відсутність ефективних інструментів контролю за виконанням депутатських повноважень [45, с. 30]. На практиці це призводить до формального виконання окремих функцій, недостатньої ефективності депутатського контролю та зниження рівня довіри населення до органів місцевого самоврядування.

Особливої актуальності питання правового регулювання депутатської діяльності набули в умовах воєнного стану. У сучасних умовах частина повноважень органів місцевого самоврядування в окремих громадах передана військовим адміністраціям, що вплинуло на механізми реалізації депутатських повноважень та застосування політичних інструментів [38, с. 164]. Дослідники зазначають, що в умовах воєнного стану виникає необхідність адаптації нормативно-правової бази до нових викликів, пов'язаних із забезпеченням безпеки, оперативності прийняття рішень та координації діяльності між місцевими радами й військовими адміністраціями.

Крім того, важливим напрямом розвитку нормативно-правового забезпечення є впровадження механізмів електронної демократії та цифрових інструментів місцевого самоврядування. Законодавство поступово адаптується до сучасних інформаційних технологій, що створює нові можливості для електронних звернень, онлайн-засідань, електронних петицій та цифрової комунікації між депутатами й громадою [12, с. 29]. Такі зміни сприяють підвищенню прозорості діяльності місцевих рад, розширенню участі громадян у місцевому політичному процесі та вдосконаленню механізмів політичного представництва.

Отже, нормативно-правове забезпечення діяльності депутата місцевої ради є базовою основою застосування політичних інструментів у системі місцевого самоврядування України. Саме через правове регулювання визначаються механізми реалізації представницьких, контрольних та комунікативних функцій депутата, забезпечується взаємодія з громадою та органами виконавчої влади, а також формуються умови для ефективного функціонування місцевої демократії.

2.2. Класифікація та система політичних інструментів у місцевому самоврядуванні України

Політичні інструменти у системі місцевого самоврядування України становлять сукупність правових, організаційних та комунікативних засобів, за допомогою яких депутати місцевих рад реалізують свої представницькі, контрольні та ініціативні функції. Їх застосування забезпечує взаємодію між територіальною громадою, органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, а також створює механізми впливу на процес ухвалення та реалізації управлінських рішень. У науковій літературі політичні інструменти розглядаються як структурована система засобів публічного впливу, що забезпечує реалізацію інтересів громади через інститути представницької демократії.

Система політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради є багаторівневою і включає формалізовані та неформалізовані механізми впливу.

Формалізовані інструменти закріплені у законодавстві та передбачають чітко визначені процедури їх застосування, тоді як неформалізовані інструменти базуються на політичній практиці, комунікації та взаємодії з громадськістю. Такий поділ дозволяє комплексно оцінити характер політичної діяльності депутата та ефективність реалізації ним представницьких функцій у системі місцевого самоврядування.

У межах місцевого самоврядування до політичних інструментів доцільно відносити ті засоби діяльності депутата місцевої ради, які безпосередньо забезпечують реалізацію представницької, контрольної та ініціативної функцій і спрямовані на вплив на процес прийняття та виконання управлінських рішень. Їх ключова ознака полягає у тому, що вони не мають суто адміністративного характеру, а виступають інструментами політичного впливу в системі публічної влади на місцевому рівні, забезпечуючи зв'язок між громадою, радою та виконавчими органами.

До політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради насамперед відносяться депутатські запити, депутатські звернення та депутатські запитання, оскільки вони забезпечують реалізацію контрольної функції та дозволяють офіційно впливати на діяльність органів виконавчої влади й посадових осіб [14, с. 59]. Також до цієї групи належить право законодавчої (нормотворчої) ініціативи на місцевому рівні, яке проявляється у внесенні проєктів рішень, пропозицій до програм соціально-економічного розвитку та бюджету громади. Важливим політичним інструментом, як зазначає Є. Бородін, виступає участь депутата у роботі постійних комісій, де здійснюється попередній політичний та управлінський аналіз рішень ради, формується позиція щодо ключових питань розвитку громади та здійснюється контроль за виконанням рішень [8, с. 57].

Окрему групу політичних інструментів становлять механізми взаємодії з громадою – прийоми виборців, звітування перед громадою, участь у громадських слуханнях, місцевих ініціативах та консультаціях із громадськістю. Їх політична природа визначається тим, що вони забезпечують формування громадської

думки, зворотний зв'язок та легітимацію рішень місцевої влади через участь населення у процесах ухвалення рішень. У сучасних умовах до політичних інструментів також слід відносити цифрові форми комунікації (електронні петиції, онлайн-обговорення, соціальні мережі депутата), оскільки вони фактично розширюють канали політичної участі громадян і підсилюють прозорість діяльності місцевої влади.

Водночас до політичних інструментів не доцільно відносити суто адміністративно-організаційні дії, які не передбачають впливу на прийняття рішень, а лише забезпечують технічне або процедурне функціонування органів місцевого самоврядування. Відмежування політичних інструментів від адміністративних є принципово важливим, оскільки дозволяє чітко окреслити межі політичної ролі депутата як представника громади, а не як виконавчого посадовця.

У сучасній науковій думці класифікація політичних інструментів здійснюється за різними критеріями: за функціональним призначенням, за рівнем формалізації, за суб'єктом застосування та за сферою впливу. Найбільш поширеним є функціональний підхід, відповідно до якого політичні інструменти поділяються на представницькі, контрольні, ініціативні та комунікативні [3, с. 67]. Така класифікація дозволяє систематизувати діяльність депутата та визначити роль кожного інструмента у забезпеченні ефективного місцевого управління.

Для узагальнення основних характеристик політичних інструментів у системі місцевого самоврядування України доцільно подати їх класифікацію у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Класифікація політичних інструментів депутата місцевої ради

Група політичних інструментів	Основні інструменти	Функціональне призначення	Нормативна основа
Представницькі	участь у пленарних засіданнях, робота в окрузі, зустрічі з виборцями	вираження інтересів територіальної громади, формування політичної волі	Конституція України, Закон «Про статус депутатів місцевих рад»
Контрольні	депутатські запити, депутатські звернення, контрольні комісії	контроль за діяльністю виконавчих органів, посадових осіб, підприємств комунальної власності	Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»
Ініціативні	внесення проєктів рішень, місцеві ініціативи, участь у формуванні програм розвитку	вплив на формування політики громади, ініціювання змін	Регламенти рад, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»
Комунікативні	громадські слухання, прийоми громадян, звітування перед виборцями, цифрові платформи	забезпечення взаємодії з громадою, формування зворотного зв'язку	Закон «Про статус депутатів місцевих рад»

Представницькі інструменти становлять базовий рівень діяльності депутата і пов'язані з його участю у роботі ради та безпосереднім контактом із виборцями. Саме через них реалізується фундаментальний принцип місцевого самоврядування – представництво інтересів територіальної громади. Як зазначається у дослідженнях, депутат виступає не лише членом колегіального

органу влади, але й носієм мандата довіри громади, що зобов'язує його до постійної взаємодії з населенням [26, с. 419].

Контрольні політичні інструменти є ключовим елементом системи стримувань і противаг на місцевому рівні. Вони забезпечують можливість впливу депутата на діяльність виконавчих органів та посадових осіб. Найважливішими серед них є депутатські запити та звернення, які дозволяють отримувати офіційну інформацію, вимагати роз'яснень та ініціювати вирішення проблем територіальної громади. У науковій літературі наголошується, що саме контрольні інструменти формують реальний механізм підзвітності виконавчої влади перед представницьким органом.

Ініціативні інструменти спрямовані на формування політики місцевого розвитку та передбачають активну участь депутата у підготовці та внесенні проєктів рішень. У межах цих інструментів депутат виступає не лише як контролер або представник, але й як суб'єкт нормотворчої ініціативи. Така діяльність, на думку Т. Кушнір: «є особливо важливою в умовах децентралізації, коли місцеві ради отримали значно ширші повноваження у сфері управління ресурсами та соціально-економічного розвитку громад» [28, с. 115].

Комунікативні інструменти забезпечують постійну взаємодію між депутатом і громадою, що є основою легітимності місцевого самоврядування. До них належать громадські слухання, особисті прийоми громадян, звітування перед виборцями та використання цифрових платформ комунікації. У сучасних умовах розвиток електронної демократії суттєво розширює можливості комунікативних інструментів, забезпечуючи оперативність і відкритість взаємодії між владою та громадою [33].

Окрім функціональної класифікації, політичні інструменти також поділяються за рівнем формалізації на формальні та неформальні. Формальні інструменти мають чітке законодавче закріплення і включають регламентовані процедури діяльності депутата. Неформальні інструменти ґрунтуються на політичній практиці, особистих контактах, суспільному впливі та лідерстві депутата у громаді. У наукових дослідженнях зазначається, що «саме поєднання

формальних і неформальних інструментів забезпечує найбільшу ефективність депутатської діяльності» [6, с. 52].

Для системного розуміння місця політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради доцільно подати їх узагальнену структурну модель у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Система політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради

Рівень системи	Групи інструментів	Приклади застосування	Основна функція
Нормативний рівень	Конституційні та законодавчі механізми	Конституція України, закони «Про місцеве самоврядування», «Про статус депутатів місцевих рад»	Визначення правового поля діяльності
Інституційний рівень	Робота ради та її органів	пленарні засідання, постійні комісії, виконавчі органи	Прийняття та реалізація рішень
Функціональний рівень	представницькі, контрольні, ініціативні інструменти	запити, звернення, проекти рішень	Реалізація депутатських повноважень
Комунікативний рівень	взаємодія з громадою	прийоми громадян, звіти, громадські слухання	Формування зворотного зв'язку

Системний аналіз політичних інструментів свідчить, що їх ефективність залежить від узгодженого функціонування всіх рівнів – від нормативного до комунікативного. Лише за умови комплексного застосування цих інструментів депутат місцевої ради може повноцінно реалізовувати свої представницькі повноваження та забезпечувати захист інтересів територіальної громади.

Водночас на практиці спостерігаються певні дисбаланси у використанні політичних інструментів. Зокрема, переважає формальне застосування контрольних і представницьких механізмів при недостатньому розвитку ініціативних і комунікативних інструментів. Це зумовлено як інституційними обмеженнями, так і недостатнім рівнем політичної культури та професійної підготовки депутатів місцевих рад [10, с. 11].

Отже, класифікація та система політичних інструментів у місцевому самоврядуванні України демонструють складну багаторівневу архітектуру, у якій поєднуються нормативно-правові, інституційні, функціональні та комунікативні механізми впливу. Така структура дозволяє забезпечити не лише формальне виконання депутатських повноважень, а й їх реальну політичну результативність у процесі управління місцевими справами. Кожна група інструментів виконує специфічну роль: одні забезпечують представництво інтересів громади, інші – контроль за діяльністю виконавчих органів, треті – ініціювання рішень та формування політики розвитку територій, а четверті – підтримання постійного зворотного зв'язку між владою і громадянами.

У сукупності ці інструменти утворюють цілісний механізм реалізації депутатських повноважень, який забезпечує функціонування місцевого самоврядування як інституту публічної влади. Їх ефективне застосування прямо впливає на якість прийняття управлінських рішень, рівень прозорості діяльності місцевих рад та ступінь залучення громадян до процесів місцевого врядування. Важливо, що саме через цю систему інструментів забезпечується баланс між інтересами громади, політичними рішеннями ради та діяльністю виконавчих органів, що є ключовою умовою стабільності місцевої демократії.

Крім того, політичні інструменти виступають важливим каналом реалізації принципів децентралізації, підзвітності та участі громадян у прийнятті рішень. Вони не лише формалізують повноваження депутата, але й перетворюють його діяльність на дієвий механізм впливу на соціально-економічний розвиток територіальної громади. У цьому контексті розвиток і вдосконалення системи політичних інструментів є необхідною умовою подальшого зміцнення місцевої демократії та підвищення ефективності публічного управління в Україні.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕПУТАТОМ МІСЦЕВОЇ РАДИ

3.1. Базові політичні інструменти: депутатські запити, звернення, ініціативи та робота в комісіях

Депутат місцевої ради є центральною фігурою представницького органу місцевого самоврядування, через яку безпосередньо реалізується воля територіальної громади. Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», депутат наділяється широким арсеналом правових і організаційних засобів, які дозволяють йому ефективно здійснювати свої повноваження у сфері нормотворчості, представництва та контролю [14, с. 95]. Ці засоби прийнято називати базовими політичними інструментами депутата місцевої ради, і вони охоплюють депутатські запити, депутатські звернення, законодавчі ініціативи, а також діяльність у постійних і тимчасових комісіях ради. Сукупність цих інструментів формує інституційну основу депутатської роботи і визначає реальну здатність обраного представника впливати на ухвалення рішень та забезпечувати інтереси виборців (див. Додаток В).

Одним із ключових інструментів впливу депутата є депутатський запит – офіційна вимога, яку депутат або група депутатів місцевої ради направляє на адресу керівників органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ та організацій, що функціонують на відповідній території, з метою отримання інформації або пояснення з питань, що належать до компетенції ради [48, с. 23]. За своєю правовою природою депутатський запит є формою парламентського контролю на рівні місцевого самоврядування: адресат зобов'язаний надати відповідь у визначені законом строки. Стаття 21 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» закріплює право депутата вносити запити на пленарному засіданні ради як в усній, так і в письмовій формі. Важливо, що запит, поданий у письмовій формі, реєструється апаратом ради та набуває статусу офіційного документа, а його ігнорування посадовою особою

тягне за собою адміністративну відповідальність. Саме ця обов'язковість реагування відрізняє депутатський запит від інших, більш рекомендаційних форм депутатської комунікації з органами влади, надаючи йому властивості реального механізму контролю [32, с. 176].

Водночас практика місцевого самоврядування виявила потребу в більш гнучкому та оперативному інструменті – депутатському зверненні. На відміну від запиту, звернення є пропозицією або проханням депутата до конкретних посадових осіб і не завжди передбачає жорстко регламентовані строки обов'язкової відповіді, хоча адресат має морально-правовий обов'язок реагувати. Звернення є важливим інструментом представницької функції депутата: з його допомогою обраний представник захищає права окремих виборців або цілих категорій мешканців громади, порушує перед виконавчими органами питання про усунення конкретних соціальних, комунальних або адміністративних проблем [35, с. 5]. Депутатське звернення відіграє роль своєрідного «м'якого» важеля впливу, а його ефективність значно залежить від авторитету депутата, рівня публічності та готовності виконавчих органів до конструктивної взаємодії. Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад підкреслює, що саме депутатське звернення є найбільш поширеним інструментом взаємодії між обраними представниками і виконавчою вертикаллю в повсякденній роботі ради [34, с. 47].

Депутатська ініціатива – ще один фундаментальний інструмент, що дозволяє депутату активно впливати на нормотворчий процес місцевої ради. Відповідно до статті 47 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [38], депутати мають право вносити проєкти рішень ради, пропозиції до порядку денного засідань, поправки до вже розглянутих проєктів актів. Реалізація депутатської ініціативи вимагає від народного обранця не лише правових знань, але й організаційних навичок: підготовка якісного проєкту рішення передбачає аналіз чинного законодавства, врахування думки відповідних комісій та узгодження з виконавчими органами ради [48, с. 57]. Важливо, що депутатська ініціатива може реалізовуватись як індивідуально, так і у формі колективного

внесення – групою депутатів, що значно підвищує її шанси на прийняття та є інструментом формування коаліційної взаємодії всередині ради. Через депутатську ініціативу відбувається конвертація суспільних потреб і виборчих обіцянок у конкретні рішення органу місцевого самоврядування, що надає цьому інструменту особливого політичного значення.

Особливе місце в системі депутатських інструментів займає діяльність у постійних комісіях місцевої ради. Постійні комісії є робочими органами ради, що формуються з числа депутатів та діють на засадах спеціалізації: кожна комісія охоплює окрему галузь компетенції ради – бюджет і фінанси, земельні відносини, соціальний захист, освіту тощо. Відповідно до статей 47–49 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», постійні комісії попередньо розглядають проекти рішень, надають висновки та рекомендації, здійснюють контроль за виконанням прийнятих рішень виконавчими органами ради [38]. Участь депутата в роботі комісії є не лише його правом, але й ефективним способом поглибленого вивчення проблематики, встановлення контактів з фахівцями та здобуття авторитету в певній галузі [41, с. 14]. Дослідники звертають увагу, що саме в комісіях відбувається основна змістовна робота ради: більшість рішень проходить попереднє опрацювання в комісіях, де депутати мають можливість детально обговорити питання, залучити експертів та громадськість [22, с. 237].

Поряд з постійними, рада може утворювати тимчасові контрольні комісії, які є спеціальним інструментом парламентського контролю на місцевому рівні. Такі комісії створюються для перевірки конкретних питань, розслідування можливих порушень з боку посадових осіб або контролю за реалізацією окремих програм. Їхня діяльність має чітко визначений мандат і термін, а результати роботи подаються у формі доповіді на пленарному засіданні ради. Залучення депутатів до тимчасових контрольних комісій є виразом їхньої активної громадянської позиції і свідчить про готовність до глибшої аналітичної та контрольної роботи, виходячи за межі рутинного голосування на пленарних засіданнях [5, с. 341].

Серед інших важливих інструментів слід виділити право на виступ і внесення поправок під час пленарних засідань ради, що гарантується статтею 18 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад». Це право дає депутату змогу впливати на зміст рішень безпосередньо в процесі їх ухвалення – через усні виступи, пропозиції щодо змін до тексту проєктів, постановку процедурних питань. Поряд із цим, право на отримання інформації та матеріально-технічне забезпечення (стаття 29 зазначеного Закону) створює для депутата необхідну інформаційну базу: він має право на доступ до документів ради та її виконавчих органів, аналітичних матеріалів, статистичних даних. Ефективне використання права на інформацію є передумовою змістовної підготовки до засідань, формування аргументованих запитів та ініціатив.

Таблиця 3.2.

Порівняльна характеристика депутатського запиту та депутатського звернення

Критерій порівняння	Депутатський запит	Депутатське звернення
Правова природа	Офіційна вимога надати інформацію або пояснення	Прохання або пропозиція розглянути питання, допомогти виборцю
Обов'язковість відповіді	Обов'язкова, у визначені законом строки (як правило, 10–15 робочих днів)	Бажана, однак законодавчо не настільки жорстко регламентована
Адресати	Керівники органів державної влади, органів МСВ, підприємств, організацій	Посадові особи органів державної влади та МСВ, керівники підприємств і установ
Предмет	Діяльність органу, установи чи посадової особи, що стосується компетенції ради	Захист прав конкретного виборця або громади, вирішення локальної проблеми
Форма подання	Письмова, підписана депутатом, реєструється апаратом ради	Письмова або усна (у пленарному засіданні), може подаватись індивідуально
Наслідки невиконання	Адміністративна відповідальність посадової	Моральний осуд, можливе звернення до вищих органів, публічний тиск

	особи за відмову або ухилення	
Типове використання	Контроль за дотриманням законодавства, перевірка дій виконавчої влади	Допомога виборцям, реагування на конкретні скарги та звернення мешканців

Джерело: складено автором на основі [40; 48].

Практична ефективність базових інструментів депутата значною мірою залежить від рівня їх системного застосування. Дослідники стану місцевого самоврядування в Україні фіксують, що депутати, які поєднують подання запитів і звернень з активністю в комісіях та систематичним використанням законодавчої ініціативи, демонструють суттєво вищі показники реалізованих рішень і задоволеності виборців [46, с. 8]. Водночас аналіз правозастосовної практики виявляє ряд системних проблем: формальне використання запитів без наступного контролю за відповідями, низьку якість підготовлених проєктів рішень, нерівномірну активність депутатів у роботі комісій. Частково ці проблеми зумовлені відсутністю достатнього навчання депутатів та браком методичного супроводу їхньої роботи, а частково – браком внутрішньої мотивації, адже депутатська діяльність в Україні здійснюється на непрофесійній основі [47, с. 143].

В умовах правового режиму воєнного стану, який триває в Україні з лютого 2022 року, базові депутатські інструменти зазнали певних трансформацій. Ряд повноважень місцевих рад тимчасово переходить до військових адміністрацій, що ускладнює здійснення контрольної функції через запити та звернення. Водночас значення депутатських ініціатив та комісійної роботи зростає в контексті необхідності оперативного вирішення гуманітарних і соціальних питань воєнного часу [31, с. 165]. Незважаючи на об'єктивні обмеження воєнного часу, базові інструменти депутатської діяльності зберігають свою роль ключового механізму забезпечення зв'язку між громадою та органом місцевого самоврядування, підтримуючи демократичну легітимність рад навіть в екстраординарних умовах.

Практика діяльності депутатів Чернівецької міської ради свідчить про активне використання політичних інструментів для вирішення актуальних проблем територіальної громади. Одним із найбільш поширених механізмів залишається депутатський запит, який використовується для привернення уваги виконавчих органів до питань благоустрою, ремонту дорожнього покриття, функціонування громадського транспорту, модернізації закладів освіти та охорони здоров'я. Зокрема, у процесі роботи міської ради депутати неодноразово ініціювали запити щодо проведення ремонтних робіт на вулицях міста, облаштування безпечних пішохідних переходів поблизу навчальних закладів, ліквідації аварійних ділянок комунальної інфраструктури та контролю за використанням бюджетних коштів у сфері житлово-комунального господарства. Використання таких інструментів дозволяло не лише оперативно реагувати на звернення мешканців, а й здійснювати контроль за діяльністю виконавчих органів міської ради.

Важливим напрямом діяльності депутатів Чернівецької міської ради є також реалізація права нормотворчої ініціативи та участь у роботі постійних комісій. Через профільні комісії депутати розглядають проєкти рішень щодо розвитку транспортної інфраструктури, управління комунальним майном, підтримки внутрішньо переміщених осіб, розвитку освітньої та культурної сфер. Окремим прикладом застосування політичних інструментів є організація зустрічей із мешканцями мікрорайонів міста, проведення громадських обговорень та збір пропозицій щодо реалізації місцевих програм розвитку [33]. Отримана від громадян інформація надалі трансформується у депутатські звернення, проєкти рішень або пропозиції до міського бюджету. Отже, діяльність депутатів Чернівецької міської ради демонструє комплексне використання представницьких, контрольних та комунікативних політичних інструментів, спрямованих на забезпечення ефективного зв'язку між громадою та органами місцевого самоврядування.

Таким чином, система базових політичних інструментів депутатів місцевих рад в Україні є розгалуженою і забезпечує різноманітні форми

депутатської активності – від нормотворчої та ініціативної до контрольної та представницької. Депутатський запит, депутатське звернення, законодавча ініціатива та участь у роботі комісій утворюють взаємопов'язану систему засобів, за допомогою яких депутат реалізує свій мандат, виконує представницьку функцію та здійснює контроль за виконавчими органами. Ефективне використання цих інструментів потребує від депутата не лише правових знань, але й стратегічного мислення, здатності до коаліційної взаємодії та постійного зв'язку з виборцями.

3.2. Взаємодія депутата з громадою та органами виконавчої влади як інструмент політичного представництва

У системі місцевого самоврядування депутат місцевої ради виступає ключовим суб'єктом політичного представництва, який забезпечує зв'язок між територіальною громадою, органами місцевого самоврядування та виконавчою владою. Саме через механізми взаємодії з населенням, громадськими об'єднаннями, органами державної влади та виконавчими структурами депутат реалізує свої представницькі функції, бере участь у формуванні місцевої політики та забезпечує захист інтересів виборців. У сучасних умовах децентралізації влади, розширення повноважень територіальних громад і трансформації системи публічного управління взаємодія депутата з громадою та органами виконавчої влади набуває особливого значення як один із базових політичних інструментів функціонування місцевої демократії.

Політичне представництво на місцевому рівні полягає у вираженні та реалізації інтересів територіальної громади через діяльність виборних представників. У цьому контексті депутат місцевої ради виконує роль посередника між населенням та органами публічної влади, забезпечуючи передачу суспільних потреб, запитів та проблем до системи місцевого управління [26, с. 402]. Представницька функція депутата проявляється не лише у голосуванні за рішення ради, але й у постійному комунікативному процесі, який передбачає підтримання зв'язку з виборцями, участь у громадських

обговореннях, реагування на звернення громадян та контроль за діяльністю виконавчих органів.

Взаємодія депутата з територіальною громадою є однією з основних умов ефективного функціонування місцевого самоврядування. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» визначає, що депутат зобов'язаний підтримувати постійний зв'язок із виборцями, інформувати їх про діяльність ради та її органів, вивчати громадську думку, брати участь у вирішенні проблем місцевого значення та сприяти реалізації інтересів територіальної громади [40]. Таким чином, взаємодія з населенням є не лише політичним інструментом, а й безпосереднім обов'язком депутата у системі місцевого представництва.

Однією з найпоширеніших форм взаємодії депутата з громадою є проведення особистих прийомів громадян. Під час таких зустрічей депутати отримують інформацію про актуальні проблеми населення, вивчають потреби громади та формують напрями подальшої депутатської діяльності. Саме через особисту комунікацію забезпечується реальний зв'язок між представницьким органом і громадянами, а також формується рівень суспільної довіри до органів місцевого самоврядування [48, с. 41]. Практика діяльності місцевих рад свідчить, що ефективність роботи депутата значною мірою залежить від його відкритості до комунікації та здатності оперативно реагувати на звернення населення.

Важливу роль у процесі політичного представництва відіграє звітування депутатів перед виборцями. Відповідно до законодавства депутат місцевої ради повинен не рідше одного разу на рік інформувати громаду про результати своєї діяльності, роботу ради та виконання передвиборчої програми. Звітування виступає важливим механізмом політичної відповідальності депутата перед громадою та забезпечує реалізацію принципів прозорості й підзвітності місцевого самоврядування [29, с. 29]. Водночас на практиці нерідко спостерігається формальний характер таких звітів, що негативно впливає на ефективність комунікації між депутатами та населенням.

Суттєвим інструментом взаємодії депутата з громадою є громадські слухання, місцеві ініціативи та консультації з громадськістю. Такі форми участі

дозволяють громадянам безпосередньо впливати на процес прийняття рішень у межах територіальної громади та сприяють розвитку локальної демократії [4, с. 47]. Через участь у громадських слуханнях депутати мають можливість отримувати актуальну інформацію про проблеми громади, вивчати громадську думку та враховувати позицію населення при ухваленні рішень. Це сприяє підвищенню легітимності діяльності місцевих рад та формуванню партнерських відносин між владою і громадою.

У сучасних умовах особливого значення набувають цифрові форми взаємодії депутата з громадою. Використання соціальних мереж, офіційних сайтів місцевих рад, електронних петицій, онлайн-консультацій та інших інструментів електронної демократії створює нові можливості для комунікації між представниками влади та населенням [12, с. 30]. Цифрові технології дозволяють депутатам оперативно інформувати громадян про свою діяльність, збирати пропозиції та зауваження, а також залучати населення до обговорення важливих питань місцевого значення. У результаті підвищується рівень відкритості місцевого самоврядування та активізується участь громадян у політичному житті громади.

Не менш важливою складовою політичного представництва є взаємодія депутата з органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевого самоврядування. У процесі реалізації своїх повноважень депутат постійно взаємодіє з виконавчими структурами з питань підготовки проєктів рішень, виконання місцевих програм, реалізації бюджету, контролю за діяльністю комунальних підприємств та вирішення соціально-економічних проблем громади [5, с. 341]. Така взаємодія забезпечує координацію діяльності представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування та сприяє ефективному функціонуванню системи місцевого управління.

Одним із найважливіших інструментів взаємодії депутата з органами виконавчої влади є депутатський запит. Через депутатські запити депутати мають можливість вимагати від посадових осіб надання інформації, пояснень або вжиття заходів щодо вирішення проблем територіальної громади. Запити

виступають важливим механізмом контролю за діяльністю виконавчих органів та забезпечують реалізацію контрольної функції місцевих рад [15, с. 99]. Значення депутатських запитів особливо зростає в умовах децентралізації, коли органи місцевого самоврядування отримали ширші повноваження у сфері бюджетного управління, земельних відносин та соціально-економічного розвитку громад.

Взаємодія депутата з органами виконавчої влади також проявляється через участь у роботі постійних комісій місцевої ради. Постійні комісії здійснюють попередній розгляд проєктів рішень, аналізують діяльність виконавчих структур, контролюють виконання програм розвитку громади та формують рекомендації для ради [19, с. 33]. Саме в межах комісій депутати мають можливість безпосередньо взаємодіяти з представниками виконавчих органів, отримувати необхідну інформацію та впливати на процес підготовки управлінських рішень.

В умовах реформування системи місцевого самоврядування значно посилилася роль співпраці депутатів із органами державної виконавчої влади, зокрема місцевими державними адміністраціями, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та військовими адміністраціями. Така взаємодія є особливо актуальною в умовах воєнного стану, коли виникає необхідність координації дій щодо забезпечення безпеки населення, організації гуманітарної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб та функціонування критичної інфраструктури [23]. У цих умовах депутат виступає не лише представником громади, але й важливим координатором взаємодії між місцевим населенням і державними структурами.

Дослідження свідчать, що ефективна взаємодія депутата з громадою та органами виконавчої влади значною мірою залежить від рівня політичної культури, професійної компетентності та комунікаційних навичок депутата [17]. Важливу роль відіграють також рівень відкритості органів місцевого самоврядування, доступ громадян до інформації та наявність ефективних механізмів громадської участі. У громадах, де забезпечується активна комунікація між депутатами, населенням та виконавчими структурами,

спостерігається вищий рівень довіри до місцевої влади та ефективніше вирішуються питання місцевого значення.

Водночас на практиці існує низка проблем, які ускладнюють ефективну взаємодію депутатів із громадою та органами виконавчої влади. До таких проблем належать формальний характер комунікації, недостатній рівень прозорості діяльності місцевих рад, низька активність громадян у процесах місцевого самоврядування, політизація діяльності депутатського корпусу та обмеженість ресурсів для реалізації депутатських ініціатив [7, с. 50]. Нерідко взаємодія між депутатами та виконавчими структурами супроводжується конфліктами політичних інтересів, що негативно впливає на ефективність прийняття рішень та реалізацію місцевої політики.

Отже, взаємодія депутата з громадою та органами виконавчої влади є одним із ключових інструментів політичного представництва у системі місцевого самоврядування України. Саме через механізми комунікації, контролю, співпраці та громадської участі депутат реалізує свої представницькі функції, забезпечує захист інтересів територіальної громади та сприяє розвитку демократичних процесів на місцевому рівні. Ефективність такої взаємодії значною мірою визначає рівень довіри населення до органів влади, якість місцевого управління та успішність реалізації реформ у сфері децентралізації й розвитку місцевого самоврядування в Україні.

3.3. Проблеми та перспективи вдосконалення механізмів використання політичних інструментів

Сучасний етап розвитку місцевого самоврядування в Україні супроводжується активними процесами трансформації політичної системи, реформуванням публічного управління та переосмисленням ролі представницьких органів влади на місцевому рівні. У таких умовах особливого значення набуває питання ефективності використання політичних інструментів депутатами місцевих рад, оскільки саме через них реалізуються функції представництва інтересів територіальної громади, забезпечується взаємодія

населення з органами влади та формується локальна політика розвитку громади. Водночас практика функціонування органів місцевого самоврядування засвідчує наявність значної кількості проблем, які негативно впливають на ефективність депутатської діяльності та обмежують потенціал політичних інструментів як механізмів демократичного управління.

Однією з ключових проблем є недостатній рівень правової визначеності окремих аспектів діяльності депутатів місцевих рад та механізмів реалізації їхніх повноважень. Попри наявність базових нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», на практиці нерідко виникають труднощі щодо тлумачення окремих процедур депутатської діяльності, меж депутатського впливу та механізмів контролю за виконанням депутатських рішень [15, с. 97]. Проблемою залишається також недостатня конкретизація відповідальності посадових осіб за неналежне реагування на депутатські запити та звернення, що знижує практичну ефективність цих інструментів у системі місцевого самоврядування.

Важливим чинником, який впливає на результативність використання політичних інструментів, є недостатній рівень професійної підготовки окремих депутатів місцевих рад. Значна частина депутатського корпусу не має спеціальної освіти або належного досвіду у сфері публічного управління, муніципального права чи політичної діяльності. Це ускладнює процес підготовки якісних проєктів рішень, ефективного використання контрольних механізмів та організації комунікації з виборцями [45, с. 23]. У багатьох випадках депутатська діяльність має формальний характер, обмежується участю у пленарних засіданнях або голосуванням за вже підготовлені рішення без глибокого аналізу їх змісту та наслідків для громади.

Суттєвою проблемою також залишається недостатній рівень взаємодії депутатів із територіальними громадами. Незважаючи на законодавчо закріплений обов'язок депутатів підтримувати постійний зв'язок із виборцями, проводити особисті прийоми громадян, звітувати про свою діяльність та вивчати

громадську думку, на практиці такі механізми нерідко реалізуються формально [32, с. 178]. Часто звітування депутатів перед громадою має декларативний характер, а механізми громадського контролю за діяльністю депутатів залишаються недостатньо ефективними. Це сприяє зниженню рівня довіри населення до органів місцевого самоврядування та формуванню негативного ставлення до діяльності депутатського корпусу загалом.

Проблемою сучасного місцевого самоврядування є також політизація діяльності депутатів місцевих рад. Нерідко політичні інструменти використовуються не для вирішення проблем громади, а як засіб реалізації інтересів політичних партій, окремих політичних груп чи бізнесових структур. Така ситуація призводить до конфліктів інтересів, блокування ухвалення важливих рішень та зниження ефективності роботи представницьких органів [36, с. 247]. У результаті місцеве самоврядування втрачає свою основну функцію як механізму безпосереднього представництва інтересів громади.

Окремої уваги потребує проблема недостатньої прозорості діяльності місцевих рад та їхніх постійних комісій. Незважаючи на впровадження принципів відкритості та доступу до публічної інформації, у багатьох громадах досі спостерігаються труднощі з доступом громадян до інформації про діяльність депутатів, результати голосувань, проєкти рішень чи роботу постійних комісій [4, с. 49]. Це негативно впливає на рівень громадської участі у процесах місцевого управління та обмежує можливості суспільного контролю за діяльністю представницьких органів влади.

Значний вплив на діяльність депутатів місцевих рад мають також сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом в Україні. В умовах війни органи місцевого самоврядування змушені працювати в умовах підвищеного навантаження, обмежених ресурсів та постійних безпекових загроз. Частина повноважень у окремих територіальних громадах передана військовим адміністраціям, що створює додаткові труднощі у реалізації депутатських повноважень [31, с. 165]. Крім того, воєнний стан вплинув на механізми комунікації депутатів із громадою, організацію пленарних засідань, діяльність комісій та можливості здійснення

депутатського контролю [29, с. 143]. Водночас саме в умовах кризових ситуацій особливо важливими стають ефективність політичних інструментів та здатність депутатів оперативно реагувати на потреби населення.

Серед проблем варто також виділити недостатній рівень цифровізації місцевого самоврядування. Хоча в Україні поступово впроваджуються механізми електронної демократії, електронних петицій, онлайн-консультацій та цифрових платформ взаємодії з громадою, значна частина територіальних громад все ще не має достатнього технічного забезпечення або ефективних механізмів цифрової комунікації [12, с. 29]. У результаті обмежуються можливості громадян щодо участі у місцевому політичному процесі, а депутати не завжди можуть оперативно отримувати зворотний зв'язок від населення.

Важливою проблемою залишається і недостатній рівень фінансового та організаційного забезпечення діяльності депутатів місцевих рад. Багато депутатів здійснюють свої повноваження на громадських засадах, поєднуючи депутатську діяльність із основною професійною роботою, що суттєво обмежує можливості для повноцінної участі у роботі ради, постійних комісій та громадських заходах [35]. Це негативно позначається на якості реалізації представницьких функцій та знижує ефективність використання політичних інструментів.

Як зазначають у своєму дослідженні А. Круглашов та С. Швидюк: «Для місцевих органів місцевого самоврядування пріоритетним завданням залишається забезпечення безпеки тилу та створення гідних умов для родин військовослужбовців. Водночас важливо підтримувати демократичні процеси на місцевому рівні. Досягнення балансу між безпекою та громадською участю вимагає адаптації механізмів прямої демократії до умов воєнного стану, а також розширеного застосування альтернативних інструментів залучення громадян, зокрема електронних консультацій і дистанційних громадських слухань» [26, с. 242].

Водночас сучасний розвиток місцевого самоврядування в Україні створює значні перспективи для вдосконалення механізмів використання політичних

інструментів у діяльності депутатів місцевих рад. Насамперед перспективним напрямом є подальше вдосконалення нормативно-правової бази у сфері місцевого самоврядування та депутатської діяльності. Як зазначає В. Кравченко: «Необхідним є більш чітке визначення процедур реалізації депутатських повноважень, посилення відповідальності посадових осіб за невиконання депутатських запитів і звернень, а також удосконалення механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування» [26, с. 411].

Перспективним напрямом розвитку є також посилення професійної компетентності депутатів місцевих рад шляхом систематичного навчання, проведення тренінгів, семінарів та освітніх програм у сфері місцевого самоврядування, бюджетного процесу, публічного управління та політичної комунікації. Важливу роль у цьому процесі відіграють спеціалізовані навчальні програми для депутатів територіальних громад, які сприяють формуванню навичок ефективного використання політичних інструментів та підвищенню рівня політичної культури [34, с. 54].

Значні перспективи пов'язані з розвитком електронної демократії та цифрових механізмів взаємодії між депутатами і громадою. Використання електронних платформ для проведення консультацій, оприлюднення проєктів рішень, онлайн-звітності депутатів, електронних звернень та голосувань сприятиме підвищенню прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та активізації участі громадян у місцевому політичному процесі [18, с. 23]. Цифровізація також створює умови для більш оперативного реагування депутатів на потреби населення та забезпечення постійного зворотного зв'язку з громадою.

Важливою перспективою є посилення ролі громадянського суспільства у процесах місцевого самоврядування. Розвиток механізмів громадської участі, громадських слухань, місцевих ініціатив, консультативних органів та партнерства між владою і громадськістю сприятиме підвищенню ефективності політичних інструментів та зміцненню демократичних засад місцевого управління [4, с. 51]. У сучасних умовах саме активна участь громадян у

діяльності органів місцевого самоврядування виступає важливим чинником забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності діяльності депутатського корпусу.

Таким чином, проблеми використання політичних інструментів у діяльності депутатів місцевих рад мають комплексний характер та пов'язані як із недосконалістю нормативно-правового регулювання, так і з організаційними, кадровими, комунікаційними та суспільно-політичними чинниками. Водночас сучасні процеси реформування місцевого самоврядування, децентралізації влади та цифровізації публічного управління створюють широкі можливості для вдосконалення механізмів депутатської діяльності, підвищення ефективності політичних інструментів та зміцнення демократичних основ функціонування територіальних громад в Україні.

ВИСНОВКИ

Таким чином у ході нашого дослідження політичних інструментів в діяльності депутата місцевої ради в Україні можемо підсумувати наступне:

1. Встановлено, що політичні інструменти в діяльності депутата місцевої ради являють собою систему правових, організаційних, комунікаційних та представницьких засобів, за допомогою яких депутат реалізує свої повноваження, представляє інтереси територіальної громади, бере участь у прийнятті управлінських рішень та здійснює вплив на розвиток місцевої політики. Їх сутність полягає у забезпеченні ефективного механізму взаємодії між громадою та органами місцевого самоврядування, а також у реалізації принципів демократичного представництва на локальному рівні. Політичні інструменти виступають не лише формою реалізації депутатських повноважень, але й важливим елементом політичної комунікації, суспільного контролю та механізмом захисту інтересів виборців.

2. Доведено, що діяльність депутата місцевої ради має подвійний характер, оскільки депутат одночасно є представником територіальної громади та учасником системи місцевого публічного управління. Саме тому ефективність використання політичних інструментів безпосередньо впливає на рівень довіри населення до органів місцевого самоврядування, якість прийняття рішень та ефективність реалізації місцевої політики. У сучасних умовах децентралізації та розширення повноважень територіальних громад значення політичних інструментів у діяльності депутатів місцевих рад суттєво посилюється, оскільки від професійності та активності депутатського корпусу залежить ефективність розвитку громади, розподіл місцевих ресурсів та забезпечення потреб населення.

3. Визначено, що правову основу застосування політичних інструментів становлять Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про статус депутатів місцевих рад», Виборчий кодекс України, антикорупційне законодавство, а також локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування. Нормативно-правова база визначає статус депутата, його права, обов'язки, гарантії діяльності та механізми взаємодії з

територіальною громадою. Водночас встановлено, що чинне законодавство містить певні прогалини та суперечності щодо практичної реалізації окремих депутатських повноважень, механізмів відповідальності депутатів перед виборцями та процедур контролю за виконанням депутатських рішень.

4. Дослідження засвідчило, що система політичних інструментів у місцевому самоврядуванні України має комплексний характер та включає правові, організаційні, комунікативні й представницькі механізми діяльності депутата місцевої ради. До основних політичних інструментів належать депутатські запити, депутатські звернення, депутатські запитання, місцеві ініціативи, участь у роботі постійних комісій, пленарних засідань ради, громадських слухань, зустрічах із виборцями, електронних консультаціях та інших формах комунікації з громадою. Визначено, що кожен із зазначених інструментів виконує окрему функцію у процесі представництва інтересів громадян та реалізації депутатських повноважень.

5. З'ясовано, що депутатський запит є одним із найбільш дієвих інструментів парламентського та муніципального контролю, оскільки дозволяє депутату офіційно вимагати від органів влади, підприємств, установ чи посадових осіб надання інформації або вжиття відповідних заходів для вирішення проблем громади. Депутатські звернення та запитання виступають важливими механізмами оперативної комунікації між депутатом і органами влади, сприяють реагуванню на потреби населення та забезпечують можливість контролю за діяльністю виконавчих структур. Значну роль у діяльності депутата відіграють постійні комісії місцевих рад, які забезпечують попередній розгляд проєктів рішень, контроль за виконанням місцевих програм і бюджетів, а також формують основу для вироблення ефективної місцевої політики.

6. Практична ефективність використання політичних інструментів депутатами місцевих рад значною мірою залежить від рівня їх професійної підготовки, політичної культури, досвіду роботи, рівня комунікації з громадою та ступеня прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Водночас на практиці нерідко спостерігається формальний підхід до реалізації депутатських

повноважень, недостатня активність окремих депутатів у роботі комісій та пленарних засідань, низький рівень взаємодії з виборцями, а також використання політичних інструментів переважно в інтересах політичних партій чи окремих груп впливу.

7. Дослідження дозволило виявити основні проблеми застосування політичних інструментів у діяльності депутатів місцевих рад України. До таких проблем належать недостатня правова конкретизація окремих механізмів депутатської діяльності, обмеженість реальних важелів впливу депутата на діяльність виконавчих органів, низький рівень політичної відповідальності перед громадою, недостатня прозорість роботи місцевих рад, формальний характер звітування депутатів перед виборцями, недостатній рівень цифровізації місцевого самоврядування, а також проблема політизації діяльності депутатського корпусу. Окремою проблемою є нерівномірний рівень професійної підготовки депутатів, значна частина яких не має достатнього досвіду у сфері публічного управління чи місцевої політики. Особливої актуальності зазначені проблеми набули в умовах воєнного стану, коли органи місцевого самоврядування та депутати місцевих рад змушені працювати в умовах підвищених безпекових ризиків, фінансових обмежень та кризових викликів. Водночас саме в умовах війни суттєво посилилася роль депутатів як координаторів взаємодії громади, волонтерських організацій, державних структур та населення. Це підтвердило важливість політичних інструментів як механізму оперативного реагування на потреби громади та забезпечення стійкості місцевого самоврядування.

8. На основі проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій щодо вдосконалення механізмів використання політичних інструментів у діяльності депутата місцевої ради в Україні. Насамперед доцільним є вдосконалення нормативно-правової бази шляхом більш чіткого визначення процедур реалізації депутатських повноважень, посилення механізмів відповідальності депутатів перед територіальними громадами та удосконалення процедур контролю за виконанням депутатських запитів і звернень. Важливим

напрямом реформування є підвищення рівня професійної підготовки депутатів місцевих рад через систематичне навчання, тренінги та програми підвищення кваліфікації у сфері місцевого самоврядування, публічного адміністрування та політичної комунікації. Перспективним напрямом удосконалення діяльності депутатів є розвиток цифрових механізмів взаємодії з громадою, впровадження електронних платформ комунікації, електронних петицій, онлайн-звітності та цифрових інструментів громадської участі.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що політичні інструменти є невід'ємною складовою діяльності депутата місцевої ради та важливим механізмом реалізації представницької демократії на місцевому рівні. Ефективність їх використання безпосередньо впливає на рівень розвитку територіальних громад, якість місцевого управління та рівень довіри громадян до органів влади. У сучасних умовах реформування місцевого самоврядування в Україні особливого значення набуває необхідність удосконалення механізмів депутатської діяльності, посилення професійності депутатського корпусу та забезпечення реальної участі громадян у процесах місцевого управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алтунта О. М. Сутність та види функцій органів місцевого самоврядування. *Форум права*. 2019. № 3. С. 8-13. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09aomomc.pdf> (дата звернення: 10.05.2026)
2. Андрієвський Т. Децентралізація – запорука процвітання. *Вісник міністерства доходів і зборів України*. 2014. № 36. С. 17-24.
3. Бабка В. Л. Функціональні етапи здійснення політичного впливу. *Грані*. 2014. № 9. С. 65-71. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_9_14. (дата звернення: 10.05.2026)
4. Батанов О. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципально-правові проблеми взаємодії та функціонування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 6-7. С. 45-53. DOI: <https://doi.org/10.15421/151838>
5. Богів Я. С. Правові проблеми децентралізації влади у контексті реалізації народного суверенітету в Україні. *Історико-правовий часопис*. 2016. №1 (7). С. 92-96. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/27b7442c-7d23-4dff-aa61-aae3dff8beec/content> (дата звернення: 10.05.2026)
6. Бодак Н. В. Проблеми реалізації місцевої публічної влади на місцях. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 3-4 лютого 2017 р.* Східноукраїнська наукова юридична організація, м. Харків. 2017. С. 49-52.
7. Бодак Н. В. Реалізація принципу децентралізації влади в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 36. С. 20-23.
8. Бородін Є. І., Тарасеко Т. М. Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 4. С. 55-61. DOI: <https://doi.org/10.15421/151533>
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
10. Власюк О. С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. №

1. С. 5-18. URL: https://re.gov.ua/re201501/re201501_005_VlasyukOS.pdf (дата звернення: 10.05.2026)

11. Всесвітня декларація місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1994. Вип. 1/2 (6/7). С. 65-69.

12. Гілін Є. Розвиток управління діяльністю органів місцевого самоврядування та запровадження у нього інноваційних технологій після набуття Україною статусу незалежної держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 9. С. 27-31.

13. Грищенко І. М. Зарубіжний досвід організації діяльності представницьких органів: уроки для України. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 1. С. 13-17. URL: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1703/3/upravlinnya_book_fin.pdf (дата звернення: 10.05.2026)

14. Дерун Т. М. Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад. Видання друге. Асоціація міст України.К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 164 с. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/bookslobderun2018web1.pdf> (дата звернення 10.05.2026)

15. Дурман О. Л. Поняття та правова характеристика статусу депутатів місцевих рад в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2019. № 6. С. 95-101. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.6/17>

16. Європейська Хартія місцевого самоврядування. Правові основи місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2006. С. 123-132.

17. Єдина система місцевих петицій. URL: <https://e-dem.in.ua/> (дата звернення: 1.05.2026)

18. Іванченко К. О. Політична мережа як організаційний інструмент публічної політики. *Регіональні студії*. 2019. № 17. С. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.17.4>

19. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник. А. Ємельянова М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. Київ, 2017. 58 с.

20. Інструменти прямої демократії. 2026. URL: <https://inrespublica.org.ua/aktyvna-hromada/instrumenty-pryamoyi-demokratiyi-yak-ukrayintsi-vykorystovuyut-svoyi-prava-ta-mozhlyvosti.html> (дата звернення: 1.05.2026)

21. Камінська Н. В., Бойко Г. В. Еволюція місцевого та регіонального самоврядування в умовах розвитку європейської демократії. *Архіви України*. 2014. № 4-5 (292-293). С. 73-83.

22. Конет А. Сучасний інструментарій політичного маніпулювання. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2019. № 7. С.235-249. DOI: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2019.7.235-249>

23. Константинівська А. А як у них? Депутатський запит. Рада: веб-сайт. URL: <https://rada.opora.ua/novyny/novini/22387-a-iak-ynykh-deputatskyi-zapyt> (дата звернення: 1.05.2026)

24. Конституційне право України / за ред. док. юрид. наук, проф. В. Ф. Погорілка. Київ: Наукова думка, 2000. 734 с.

25. Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 1.05.2026)

26. Круглашов А., Швидюк С. Місцеве самоврядування України в умовах війни: адаптація до нових викликів. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2025. № 32. С. 238-246. DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.32.39>

27. Круглашов А. М., Сабадаш Н. В. Молодіжна політика в територіальних громадах в умовах російсько-української війни. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб.наук.пр.* 2024. Вип. 2. С. 3-13. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-2-1>

28. Кушнір Т. М., Надольський І.М. Методологія та інструментарій політичного маркетингу. *Політичне життя*. 2025. С. 114-120. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.2.13>

29. Линдюк С. Щодо відповідальності депутатів місцевих рад. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. № 1. С. 28-31. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_1/6.pdf (дата звернення: 10.05.2026)

30. Луц Д. М., Куляк Р. Ю. Правовий статус депутатів місцевих рад в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 142-145. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/32>

31. Майстро Д. М., Максакова Р. М. Правовий статус депутатів місцевих рад, повноваження яких передані військовим адміністраціям: проблеми тлумачення та правозастосування. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 2. С. 163-169. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.22>

32. Максименко Ю. Статус і повноваження депутатів місцевих рад. *Теорія держави і права*. 2021. № 2. С. 175-180. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=uk&user=LeFen4UAAAAJ&citation_for_view=LeFen4UAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC (дата звернення: 17.05.2026)

33. Місцеве самоврядування в Україні. Посібник-порадник для депутатів місцевих рад. 2010. URL: <https://maryinskarada.gov.ua/upload/content/5454905cdfbd3ebab04456208f1bf29b.pdf> (дата звернення: 1.05.2026)

34. Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад. Видання друге. Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 164 с.

35. Надежденко А. О., Папуш Т. В. Окремі питання статусності та повноважень депутата міської ради. *Державне управління: удосконалення та*

розвиток. 2018. № 11. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/22.pdf (дата звернення: 1.05.2026)

36. Пащенко В. Особливості дослідження структури влади в міських спільнотах в Україні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 2. С. 241-252. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/paschenko_osoblyvosti.pdf (дата звернення: 10.05.2026)

37. Пирога І. С., Пирога М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 77. С. 117-123. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.1.18>

38. Політичні технології в сучасних владних процесах : навчальний посібник / В. Ф. Смолянчук, С. С. Бульбенчук, Ю. М. Манелюк. К.: КНЕУ, 2021. 328 с.

39. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 1.05.2026)

40. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 40. Ст. 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 1.05.2026)

41. Процедурні питання організації роботи органів місцевого самоврядування. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/library/modul_2.pdf (дата звернення: 1.05.2026)

42. Процедурні питання організації роботи органів місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади. 2016. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/62/mod2web.pdf> (дата звернення: 1.05.2026)

43. Ротар Н. Методологічні проблеми дослідження політичної участі в період постбіхевіоризму. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 1. С. 149-158. URL https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/1_2016/17.pdf (дата звернення: 10.05.2026)

44. Ротар Н. Ю. Перспективи консолідації інформаційного простору України в стратегії парламентської діяльності політичної партії «НАРОДНИЙ ФРОНТ». *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2018. Т. 6. С. 172-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2018_6_14. (дата звернення: 10.05.2026)

45. Серьогіна С.Г. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Право, 2021. 256 с.

46. Статус депутатів місцевих рад: реалії, проблеми та шляхи вирішення. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/ali_analyticalpaper_status_of_local_council.pdf (дата звернення: 1.05.2026)

47. Сучасні методи та інструменти політичної науки: колективна монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. 296 с.

48. Ткачук А. Ф., Наталенко Н. В. Робоча книжка депутата місцевої ради територіальної громади. Для депутатів і не тільки. К.: ТОВ «Видавництво «Юстон», 2020. 150 с.

49. Філіпова А. Ю. Запити і звернення як інструменти діяльності народного депутата. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 126-129. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/27>

50. Щебетун І. С. Модель місцевого самоврядування: поняття, взаємозв'язок з концепцією та системою місцевого самоврядування. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1. С. 67-74.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типологія політичних інструментів у політичному процесі на місцевому рівні

Тип інструменту	Критерій класифікації	Приклади на місцевому рівні	Функціональне призначення
Правові (нормативні)	За характером правового закріплення	Депутатський запит, звернення, ініціатива, голосування, право вето	Формування обов'язкових норм поведінки суб'єктів; примус через право
Організаційно-процедурні	За формою реалізації	Робота в комісіях, формування порядку денного, скликання позачергових засідань	Структурування процесу прийняття рішень; розподіл ролей і відповідальності
Представницькі	За суб'єктом і метою	Зустрічі з виборцями, звіти депутатів, громадські слухання	Трансляція інтересів громади у систему прийняття рішень; легітимація мандата
Контрольні	За спрямованістю впливу	Контрольні комісії, запити щодо виконання бюджету, перевірки виконавчих органів	Забезпечення підзвітності виконавчих органів представницькому; виявлення порушень
Комунікативні	За характером взаємодії	Публічні заяви, звернення до ЗМІ, соціальні мережі, участь у публічних обговореннях	Формування громадської думки; мобілізація підтримки; публічний тиск
Коаліційні (переговорні)	За механізмом впливу	Депутатські групи, фракції, міжфракційні угоди, неформальні консультації	Консолідація більшості; узгодження інтересів; подолання внутрішніх суперечностей

Джерело: складено автором на основі джерел: [1;3;4;18].

Методологічні підходи та методи дослідження політичної діяльності депутатів місцевих рад

Підхід / метод	Сутність застосування	Що дозволяє вивчити
Інституційний підхід	Аналіз правових норм, що регулюють статус і повноваження депутатів МСВ	Формальну структуру повноважень, права та обов'язки депутатів
Функціональний підхід	Дослідження функцій депутатів у системі МСВ: представницька, контрольна, нормотворча	Реальний зміст діяльності депутата, розподіл ролей у раді
Порівняльний метод	Зіставлення практик депутатської діяльності у різних типах рад та в зарубіжних країнах	Спільне та відмінне у моделях МСВ, ефективні практики для запозичення
Системний підхід	Розгляд депутатської діяльності як підсистеми в системі місцевого самоврядування та публічної влади загалом	Взаємозв'язки між елементами МСВ, вплив зовнішнього середовища на роботу ради
Аналіз нормативно-правових актів	Вивчення законодавства, регламентів, рішень рад, судової практики	Правові рамки депутатських інструментів, прогалини та суперечності законодавства
Аналіз документів і кейс-стаді	Вивчення протоколів засідань, звітів депутатів, аналітичних матеріалів громадських організацій	Реальну практику застосування депутатських інструментів, типові проблеми
Структурно-функціональний аналіз	Дослідження структури ради, комісій, депутатських груп як функціональних одиниць	Організаційну архітектуру ради та роль депутата в кожній структурній одиниці

Джерело: складено автором

Додаток В

Класифікація базових політичних інструментів депутатів місцевих рад в Україні

Вид інструменту	Правова основа	Суб'єкт застосування	Основна функція
Депутатський запит	Ст. 21 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»	Депутат місцевої ради	Отримання офіційної інформації від органів влади, установ, підприємств
Депутатське звернення	Ст. 22 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»	Депутат місцевої ради	Вирішення питань та захист прав виборців, звернення до посадових осіб
Депутатська ініціатива	Ст. 47 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»	Депутат / група депутатів	Внесення проєктів рішень, пропозицій на розгляд ради або комісії
Робота у постійних комісіях	Ст. 47–49 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»	Депутат – член комісії	Попередній розгляд питань, підготовка рішень, контроль за виконавчими органами
Право на виступ та внесення поправок	Ст. 18 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»	Депутат місцевої ради	Участь у пленарних засіданнях, внесення змін до проєктів рішень
Право на інформацію та матеріально-технічне забезпечення	Ст. 29 ЗУ «Про статус депутатів місцевих рад»	Депутат місцевої ради	Доступ до документів, рішень, аналітичних матеріалів виконавчих органів
Пропозиція щодо порядку денного	Ст. 46 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»	Депутат / голова ради	Формування порядку денного засідань ради, включення нагальних питань

Джерело: складено автором на основі Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад».